

اقتصاد مقاومتی، تولید، اشتغال

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمدرسول آهنگران*

اشاره

کشور ما با در اختیار داشتن منابع غنی نفت و گاز، در رتبه پنجم جهان قرار دارد؛ اما امروزه با مشکلات فراوان اقتصادی روبه‌رو هستیم؛ چراکه بسیاری از نابسامانی‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، رهاورد اقتصاد بیمار و وابسته به صادرات این منابع طبیعی است. دشمن نیز با آگاهی از این وابستگی، اقتصاد کشور را هدف قرار داده و با اتخاذ شیوه‌های گوناگون، به‌ویژه اعمال تحریم‌های ظالمانه، سعی در واردنمودن خدشه به عزت و اقتدار این مرز و بوم دارد. از این‌رو، تلاش برای داشتن اقتصادی سالم و غیرمتمکی بر نفت و گاز، از اولویت‌های کشور عزیزمان، ایران، به شمار می‌رود و شعار اقتصاد مقاومتی نیز مبتنی بر همین رویکرد است؛ چنان‌که رهبر معظم انقلاب در پیام نوروزی امسال فرمود: «شعار امسال را اقتصاد مقاومتی، تولید، اشتغال قرار می‌دهیم؛ یعنی اقتصاد مقاومتی، عنوان کلی است؛ بعد تولید و اشتغال.»

* دانشیار دانشگاه تهران.

آنچه در این نوشتار بیان می‌شود، تبیین دو محور مهم اقتصاد مقاومتی، یعنی ترویج تولید داخلی و ایجاد اشتغال است که در هریک، راهکارها و بایسته‌هایی چند نیز معرفی گردیده است.

محور نخست: ترویج تولید داخلی

الف. بایسته‌های رفتاری تولیدکنندگان

۱. خدا باوری و خودباوری علمی و عملی

اندک توّرّق در صفحات تاریخ، بیانگر این مطلب است که در هر جا و در هر دوره‌ای که یک ملت با داشتن روحیه توکل و اعتماد به نفس قدم برداشته و چشم طمع به بیگانگان نیندوخته، موفق به فتح قله‌های پیشرفت و پیروزی شده است و در مقابل، هر جا دست نیاز به سوی اجانب دراز کرده، نه تنها عزت و اقتدار که فرهنگ ناب و اصیل آن نیز به غارت رفته است. کارنامه درخشان ایران اسلامی پس از پیروزی انقلاب و دستیابی به فناوری‌های روز دنیا، مانند: دانش هسته‌ای، سلول‌های بنیادی و تجهیزات دفاعی، همگی مرهون تقویت روحیه توکل و خودباوری ملت، به‌ویژه نیروی مولّد جوان است.

۲. کیفیت‌سازی

داشتن وجدان کاری و ارائه خدمت و کالای بدون نقص و اتقان در کار، همواره مورد توجه اسلام بوده است؛ چنان‌که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این باره می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ إِذَا عَمِلَ أَحَدُكُمْ عَمَلًا أَنْ يُتِقَنَهُ»^۱ خداوند متعال دوست دارد که هرگاه فردی از شما کاری کند، آن را محکم [و بی‌عیب] انجام دهد.»

۱. ابوالقاسم پاینده، نهج الفصاحه، ج ۲، ص ۶۸۳.

دنیای امروز، دنیای رقابت است و یکی از مهم‌ترین دلایل عدم اقبال بازار داخلی و فرامرزی از مصرف برخی کالاهاى ایرانی، عدم اهتمام تولیدکنندگان در ارائه کالا با کیفیت مناسب است.

متأسفانه، نبود نظارت کافی و عدم کیفیت محصولات صادراتی، باعث صدور کالاهاى بی کیفیت به بازار کشورهای دیگر، به‌ویژه کشورهای همسایه مانند عراق و افغانستان شده که نتیجه آن، بدنامی محصولات ایرانی در این بازارهاست و این امر، موجب شده که کالاهاى دیگر کشورها از جمله ترکیه، جای محصولات ایرانی را پُر نماید.^۱

۳. پرهیز از غش در تولید کالا

«غش»، در لغت به معنای: گول‌زدن، برخلاف باطن سخن گفتن، کالای نامناسب را سودمند جلوه‌دادن و خیانت آمده است.^۲

در فرهنگ اسلامی، این عمل، ناپسند و مذموم به حساب آمده است؛ چنان‌که پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: «هرکه با برادر مسلمان خود دغل‌کاری روا دارد، خداوند برکت را از روزی او گرفته، زندگی‌اش را بر وی تباه گرداند و او را به خودش واگذارد.»^۳

امنیت اخلاقی و روانی، سرمایه‌ای ارزشمند است و غش و فریب‌کاری، سبب بی‌اعتمادی و ضربه به تعاملات اقتصادی و اجتماعی شده، جامعه را در شرایط بحران قرار می‌دهد و راه برکت و پیشرفت را مسدود می‌کند. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

1. <http://www.farsnews.com>

۲. فؤاد افرام بستانی، فرهنگ امجدی، ص ۶۴۱.

۳. «مَنْ غَشَّ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ نَزَعَ اللَّهُ عَنْهُ بَرَكَةَ رِزْقِهِ، وَأُفْسِدَ عَلَيْهِ مَعِيشَتَهُ، وَوَكَّلَهُ إِلَى نَفْسِهِ.» (شیخ حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۲۸۳)

می‌فرماید: «هرکس در خرید و فروش، مسلمانی را فریب دهد، از ما نیست و در روز قیامت با یهود محشور می‌شود؛ زیرا آنها فریب‌کارترین مردم در حق مسلمانان هستند.»^۱

ب. بایسته‌های رفتاری مصرف‌کنندگان

۱. بهادادن به تولید داخلی

تولید کالا در گرو تقاضای بازار است و هرچه تقاضا بیشتر باشد، تولید نیز رونق یافته، بسیاری از مشکلات اقتصادی رفع می‌شود؛ به‌ویژه بیکاری که خود منشأ بسیاری از نابسامانی‌های اجتماعی چون طلاق، فقر، اعتیاد و سرقت است. با مصرف کالای داخلی، زمینه اقتدار و خودکفایی کشور بیش از پیش فراهم خواهد شد.

پس از جنگ جهانی دوم، آلمان و ژاپن به کشوری مخروبه و ورشکسته تبدیل شدند و در همان شرایط، به این نتیجه رسیدند که برای عبور از این بحران عظیم، راهی جز تولید داخلی و ایستادن بر پای خویش ندارند. از این‌رو، با همت ملت خویش چرخ کارخانه‌ها را به حرکت درآوردند و قوت غالب خود را برنج و سیب‌زمینی تولید داخلی قرار دادند. این روش، در کوتاه‌مدت و برخی شرایط، مقرون‌به‌صرفه و اقتصادی جلوه نمی‌کرد؛ ولی در درازمدت تبدیل به فرهنگی بنیادین برای ملت شد و در نهایت، به دو قطب اقتصادی و رقیب کشورهای پیشرفته مبدل گردیدند.

متأسفانه، اشاعه فرهنگ تجمل‌گرایی و چشم‌وهم‌چشمی و مصرف کالاهای

۱. «مَنْ عَشَّ مُسْلِمًا فِي شِرَاءٍ أَوْ بَيْعٍ فَلَيْسَ مِنَّا وَ يُحَسَّرُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ الْيَهُودِ لِأَنَّهُمْ أَعَشَّ الْحَلْقَ.» (شیخ صدوق، کتاب من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۱۴)

لوکس خارجی و هدررفت سرمایه کشور در این راه و تبدیل آن به نوعی کلاس و تفاخر، یکی از مهم‌ترین دلایلی است که سبب تعطیلی بی‌سابقه کارخانه‌های معروف و ریشه‌دار ایران شده و البته برای رهایی از این منجلاب، راهی جز روی آوردن به مصرف کالای داخلی و حمایت از تولیدکننده ملی وجود ندارد.^۱

۲. خیرخواهی برای تولیدکننده داخلی و انتقاد سازنده

رفع نقص و تلاش برای زدودن عیوب، یکی از مهم‌ترین راه‌های پیشرفت و رسیدن به قله‌های موفقیت به شمار می‌رود. برای نیل به این هدف، انتقاد و انتقادپذیری، بسیار مهم است؛ چنان‌که دین توجه و ویژه‌ای بدان مبذول داشته و یکی از ارکان اصلی خویش را امر به معروف و نهی از منکر در راستای برطرف نمودن عیوب انسان‌ها مورد توجه قرار داده است. از دیگر سو، انتقادپذیری را به‌عنوان امری پسندیده مورد تأکید قرار داده و در این باره می‌فرماید: «فَبَشِّرْ عِبَادَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ»^۲ پس، بندگان مرا که به سخن گوش فرا می‌دهند و آنگاه بهترین آن را پیروی می‌کنند، بشارت ده.»

تولید نیز از این قاعده مستثنا نیست و برای عرضه کالایی که قادر به رقابت با محصولات خارجی و مشابه باشد، باید مصرف‌کننده با داشتن روحیه خیرخواهی تلاش ویژه‌ای در راه رفع نقص مبذول دارد و معایب کار را به هدف بهبود و ارتقا و ایجاد انگیزه‌های بیشتر و تشویق تولیدکننده برای ارائه محصولی با کیفیت‌تر با بیانی شفاف و به دور از تخریب یا بی‌ارزش نمودن کار، بیان کند و تولیدکننده را به ساخت محصول بهتر ترغیب و امیدوار نماید.

1. <http://www.mashreghnews.ir>

۳. آگاهی به مصرف کالای داخلی

آگاهی عمومی از تولیدات داخلی و تبعات مثبت استفاده از آن، همچون: اشتغال، رونق اقتصادی، استقلال فرهنگی، سیاسی و اقتصادی، و نیز تدبیر در پیامدهای منفی مصرف کالای غیربومی و خنثاشدن در برابر تبلیغات و القائات سوداگران خارجی، از مهم‌ترین رسالت‌های آحاد ملت در راستای پیشرفت و توسعه کشور به شمار می‌آید.

ج. بایسته‌های مسئولان و تصمیم‌گیرندگان امر تولید

برخی از اهم وظایف دولتمردان و مسئولان در امر تولید بدین شرح است:

۱. اتخاذ سیاست‌های حمایتی از تولیدات داخلی

اسلام بر به‌گرددش در آوردن چرخه تولید و بهره‌برداری صحیح و قرار گرفتن دارایی‌ها در مسیر تولید و رونق بخشیدن به آن، تأکید دارد و از آن به «مروت»^۱ و «ایمان»^۲ یاد می‌کند. همچنین، در خصوص به جریان انداختن سرمایه توصیه‌های مهمی دارد؛ چنان‌که از نگاه قرآن کریم، سرمایه‌گذاری که در راستای رفع نیاز جامعه، مال خویش را به کار می‌گیرد، به «مجاهد فی سبیل الله» تعبیر شده و اجری عظیم در انتظار چنین کسانی است.^۳

کشور ما از لحاظ منابع طبیعی و مواد خام، جزء ثروتمندترین کشورهای جهان به شمار می‌آید و از نظر مساحت نیز نوزدهمین کشور است که ۳۲ کشور جهان را از نظر وسعت در خود جای می‌دهد؛ کشورهایی چون: ژاپن، انگلستان،

۱. «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مِنَ الْمُرُوءَةِ اسْتِصْلَاحُ الْمَالِ.» (شیخ صدوق، کتاب من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۱۶۶)

۲. «قَالَ الصَّادِقُ عَلَیْهِ السَّلَامُ: إِصْلَاحُ الْمَالِ مِنَ الْإِيمَانِ.» (همان)

۳. «فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً.» (نساء، آیه ۹۵)

سوئیس، هلند، آلمان، دانمارک و اتریش.^۱

با وجود این همه ظرفیت، از مهم‌ترین وظایف کارگزاران امر تولید را می‌توان فراهم آوردن شرایط و جلب و جذب سرمایه‌گذاران، به‌ویژه در سطح کلان و همچنین از طریق بازار بورس برای سرمایه‌گذاری و واگذاری امور به بخش خصوصی و مردم و به عبارت دیگر، جلوگیری از انحراف سرمایه‌گذاری آحاد مردم از تولید به سوی زراندوزی و دلّالی و دفن آن در گاوصندوق‌ها عنوان کرد. امیر مؤمنان، علی علیه السلام می‌فرماید: «اینک سفارش مرا در حقّ بازرگانان و پیشه‌وران بپذیر و درباره آنها به کارگزارانت نیکو سفارش کن.»^۲

نقش تصمیم‌گیرندگان امر تولید در این راستا و پرهیز از انحراف و کج‌روی در جهت تکاثر و کنزاندوزی و دفن سرمایه و جریان انداختن آن در تولید و بهره‌وری بهینه، حایز اهمیت ویژه‌ای است. بنابراین، احترام و تکریم سرمایه‌گذارانی که در امر تولید و رفع نیاز بازار مسلمانان و با انگیزه الهی به مجاهدت می‌پردازند و از سوی دیگر، آگاه‌سازی ایشان از زمینه‌ها و ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری و نیاز بازار و حمایت از ایشان به وسیله رفع موانع و ایجاد کسب‌وکار ایمن، از اساسی‌ترین وظایف مسئولان امر است.

۲. اتخاذ سیاست‌های اقتصادی درباره رونق تولید داخلی

- بازنگری و تصحیح سیاست‌های اقتصادی کلان کشور:

استفاده صحیح و بجا از سرمایه‌های طبیعی و انسانی، از مهم‌ترین وظایف مسئولان تصمیم‌گیرنده است. تضییع بیت‌المال، چه با اهمال در امر تولید و فروش خام منابع طبیعی و چه نادیده انگاشتن نیروی کارآمد جوان و متبحر و چه

1. <http://www.farsnews.com>

۲. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

مصرف‌گرایی و ترویج این فرهنگ در جامعه، مورد نهی قرار گرفته است؛ تا جایی که امام صادق علیه‌السلام در این باره می‌فرماید:

«مَنْ وَلِيَ شَيْئاً مِنْ أُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَصَيَّعَهُمْ صَيَّعَهُ اللَّهُ؛^۱ هرکه عهده‌دار امری از امور مسلمانان شود و کار ایشان را ضایع کند، حق تعالی او را تباه خواهد کرد.»

مراکز دولتی باید الگوی عملی در زمینه مصرف تولیدات داخلی باشند و از تبلیغ و مصرف کالاهای خارجی که نمونه داخلی دارد، بپرهیزند؛ برای مثال، مهاجرت گانندی، رهبر انقلابی هند، تصمیم گرفت به جای استفاده از پارچه‌های انگلیسی، پارچه دستباف خود از محصولات هندی را بر تن کند. اقدام ساده گانندی، به موجی ملی تبدیل شد و به‌زودی صنایع نساجی انگلیسی واقع در هند به سوی ورشکستگی رفتند؛ به‌طوری‌که فقط طی یک روز در بمبئی مردم ۱۵۰/۰۰۰ طاقه پارچه را به شعله‌های آتش سپردند.^۲

- برقراری ثبات سیاسی:

بنا بر فرمایش قرآن کریم، حضرت ابراهیم علیه‌السلام پس از بنای کعبه، نخست تقاضای امنیت کرد و سپس، درخواست مواهب اقتصادی نمود^۳ و این خود، گویای این حقیقت که تا امنیت در شهر یا کشوری حکم‌فرما نباشد، فراهم کردن اقتصاد سالم نیز ممکن نیست؛^۴ بی‌ثباتی در ساختارهای سیاسی و اجتماعی، می‌تواند آثار زیان‌باری بر پیکره سیاسی کشورها تحمیل کند و عملکرد اقتصادی را تحت تأثیر قرار دهد؛ آثاری همچون: متزلزل‌شدن حقوق مالکیت فردی، جلوگیری از سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت و معاملات اقتصادی، ایجاد محیط

۱. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۷۲، ص ۳۴۵.

2. <https://www.tasnimnews.com>

۳. بقره، آیه ۱۲۶.

۴. مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۱، ص ۴۵۲.

غیرقابل پیش‌بینی و با خطرپذیری بالا در سرمایه‌گذاری، سوق بازار به دلّالی و واسطه‌گری و روی‌آوری به فعالیت‌های غیر مولّد.^۱

- امنیت اجتماعی:

اسلام برای حفظ و تأمین امنیت اجتماعی، توجه خویش را به تربیت نیروهای نظامی و انتظامی کارآمد مبذول داشته و به مسئولان و فرماندهان دستور می‌دهد که با این نیروها به‌گونه‌ای شایسته رفتار کنند و علاوه بر رفع نیاز، شرایط دلگرمی و آرامش روانی ایشان را نیز فراهم آورند تا بدین وسیله، موجبات آرامش همه‌جانبه در جامعه فراهم آید.^۲

- برقراری امنیت اقتصادی:

امنیت، بزرگ‌ترین موهبت الهی برای هر مملکتی است؛ تا جایی که در روایات دینی، از بلاد نامن، به بدترین وطن‌ها^۳ تعبیر شده است. در این میان، دولتمردان و رجال حکومتی، بیشترین نقش را در راستای تأمین امنیت و به‌ویژه امنیت اقتصادی بر عهده دارند.

برخورد قضایی با مفساد اقتصادی، به‌ویژه پول‌شویی و اختلاس، مبارزه با رانت‌خواری، ممانعت از اعمال تحریم و تلاش در جهت لغو آن، مبارزه با قاچاق کالا و موادّ مخدر، جلوگیری از واردات بی‌رویه کالاهای لوکس و غیرضروری، تأمین امنیت قضایی و حقوقی و تضمین سرمایه سرمایه‌گذار در ایران و مبارزه با اخلا لگران امنیت را می‌توان از مهم‌ترین وظایف دولتمردان و مسئولان امر برشمرد.

۱. حسن اصغرپور، کسری حمیدیان و امید منیعی، «اثر بی‌ثباتی بر رشد اقتصادی ایران»، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ش ۶۸، ص ۱۷۶.

۲. محمدرسول آهنگران، بنیادهای فقهی حقوقی نظم اجتماعی، ص ۱۵۱.

۳. «شَرُّ الْأَوْطَانِ مَا لَمْ يَأْمَنْ فِيهِ الْقَطَّانُ.» (تمیمی آمدی، غرر الحکم، ج ۴، ص ۱۷۱)

۳. فرهنگ‌سازی

ارتقای روحیه معنویت و تلاش در جهت نهادینه‌سازی آموزه‌های دینی، به‌ویژه مبارزه با روحیه تجمل‌گرایی و اسراف، از مؤثرترین راه‌های تحقق اقتصاد مقاومتی به شمار می‌آید که در این میان، نقش مبلغان و فعالان عرصه علم و فرهنگ و هنر، به‌خصوص رسانه‌ها کلیدی است. تشویق آحاد ملت به واردشدن در عرصه تولید و سرمایه‌گذاری در این راه و آثار برکات مادی و معنوی فراوان آن در جامعه و زندگی فردی، از مهم‌ترین وظایف دستگاه‌های تبلیغی است.

بر اساس آمار، ۱۰۰ تن طلای کشور در خانه‌های مردم ایران بایکوت است که از میزان ذخایر بانک مرکزی کشور هم بیشتر شده است؛ درحالی‌که اگر این میزان سرمایه در امر تولید و اشتغال به کار گرفته شود، بسیاری از مشکلات فرهنگی و اقتصادی و آسیب‌های اجتماعی از بین خواهد رفت.^۱

همچنین، آگاه‌سازی عمومی از پیامدهای منفی مصرف کالای خارجی و ارتقای مصرف کالای داخلی که سبب بازگشت حجم وسیعی از سرمایه به کشور شده و به اشتغال‌زایی جوانان می‌انجامد، بهترین مشوّق در این زمینه خواهد بود. اطلاع‌رسانی آماری چون: ایجاد ۵۰۰۰ شغل پایدار با مصرف خودکار داخلی، ۴۵۰۰ شغل پایدار با مصرف مسواک ایرانی، ۲۳۵۰ شغل با مصرف شامپوی داخلی و ۲۸۰۰۰ شغل پایدار با مصرف گوشت داخلی، بهترین زمینه‌ساز تولید و مصرف کالای ایرانی خواهد بود.^۲

1. <http://www.isna.ir>

۲. پایگاه خبرگزاری فارس نیوز، تاریخ دسترسی: ۱۳۹۶/۰۳/۰۱، کدخبر: ۱۳۹۶۰۲۳۱۰۰۰۳۹۹.

نشانی: <http://isfahan.farsnews.com>

محور دوم: اشتغال

الف. اتخاذ سیاست‌های مفید برای اشتغال

۱. استفاده از ظرفیت‌های فضای مجازی

به دلیل پیشرفت‌های گسترده در حوزه ارتباطات و فناوری اطلاعات، فضای مجازی به عنوان منبعی بسیار غنی برای اشتغال و رفع بیکاری جوانان مورد توجه بسیاری از کشورها و بازار جهانی است. بدون شک، رفع مشکلات و موانعی که برای استفاده از این فرصت وجود دارد و نیز آگاه‌سازی و آموزش در این زمینه و در جهت استفاده بهینه و هدف‌دار، یکی از مؤثرترین و پربازده‌ترین راه‌ها در راستای اشتغال جوانان خواهد بود.

با توجه به میانگین حضور ۹ ساعته ایرانیان در شبکه‌های اجتماعی و صرف ۱۴/۶ میلیارد ساعت در سال برای بازی،^۱ سیاست‌های مبتنی بر صرف وقت مطلوب و متناسب با نیاز جوانان و همسو با اشتغال و شناسایی قابلیت‌های این فضا برای تبادلات علمی و اقتصادی، رافع مشکل اقتصادی بسیاری از جوانان این مرز و بوم خواهد بود.

۲. کمک و حمایت از کارجویان تا انتخاب شغل

روایات فراوانی در مورد آثار رفع نیاز و کیفر بی‌توجهی به این مهم وجود دارد. از این رو، کمک‌رسانی و یاری افراد نیازمند، بر تمام کسانی که تمکن دارند، لازم و واجب است. در اینجا باید به این نکته مهم توجه نمود که رفع نیاز، به معنای کمک مستقیم مالی و در راستای تقویت روحیه تکدی‌گری نیست؛ بلکه آموزش

۱. پایگاه همشهری آنلاین، تاریخ دسترسی: ۱۳۹۶/۰۵/۰۲، کدخبر: ۳۴۰۸۷۸، نشانی:

فن و یا در اختیار قرار دادن سرمایه در جهت اشتغال مورد نظر است؛ چنان‌که در سیره ائمه هدی علیهم‌السلام نیز از این موارد به وفور دیده می‌شود.^۱

۳. ایجاد شغل متناسب با استعداد کارجویان و آموزش آنها

آمار تکان‌دهنده نداشتن تناسب ۸۵ درصد شغل‌ها با تحصیلات دانشگاهی در کشور،^۲ بیانگر آن است که امروزه یکی از آفات دامن‌گیر جامعه، به‌کارگماردن افراد در مشاغل غیرمرتبط با تخصص و رشته تحصیلی‌شان است که علاوه بر تحمیل هزینه‌ها و خسارات فراوان، نوعی بیکاری پنهان به شمار می‌آید و صدمات جبران‌ناپذیری را به فرد و اجتماع تحمیل خواهد کرد. بنابراین، با توجه به مشکلات فراروی اقتصاد کشور، باید نخست با نگرشی دقیق و علمی اقدام به شناسایی نیازهای جامعه نمود و سپس، با هماهنگی بین سیستم آموزش عالی و نیاز بازار کار و نیز غربال استعدادهای افراد در زمینه‌های گوناگون، به تربیت نیروهای متخصص و مورد نیاز جامعه پرداخت.

۴. هماهنگی با مراکز خصوصی و دولتی برای جذب کارگران

مراکز کاربایی بسیاری در سطح کشور در حال فعالیت هستند؛ ولی یکی از مهم‌ترین مشکلات جوانان برای یافتن شغل مناسب، عدم وجود سازمان و نهاد مستقلی است که ضمن استخدام مشاوران شغلی و استعدادیابی جویندگان کار، بین ایشان و مراکز خصوصی و دولتی نیازمند به نیروی کار و تخصص مورد نیازشان، هماهنگی لازم را ایجاد کند و بدین ترتیب، افراد با در نظر گرفتن تخصص و علائق و استعدادشان، به کار گمارده شوند.

۱. ر.ک: ابن‌ابی‌فراس، *تنبیه الخواطر ونزهة النواظر*، ج ۱، ص ۴۵ - ۴۶.

ب. بایسته‌های رفتاری جویندگان کار

۱. کار، عار نیست

به‌جرت می‌توان گفت مشکل اصلی کشور ما در زمینه اشتغال، نبود و یا کمبود کار نیست؛ بلکه آنچه سبب آمار ۱۲ درصدی بیکاری و در نیروی تحصیل‌کرده نیز آمار بالای ۲۵ درصد است، توقعات بالا و مهم‌تر از آن، نبود فرهنگ کار و تلاش و عادت به تن‌پروری است که نه تنها شامل افراد جویای کار می‌شود، بلکه گریبان بسیاری از شاغلان را نیز گرفته و در خوشبینانه‌ترین حالت، ساعت کار مفید در ایران، حداکثر ۲ ساعت در روز است که میزان هفتگی آن، به بیشتر از ۱۱ ساعت نمی‌رسد؛ در حالی که ساعات کار مفید هفتگی در ژاپن، ۴۰ - ۶۰ ساعت و در کره جنوبی، ۵۴ - ۷۲ ساعت است.^۱

این، در شرایطی است که دیگر ملت‌ها، به‌ویژه کشورهای توسعه‌یافته و غیرمسلمان، برای کار ارزش ویژه‌ای قائل‌اند و در پیروی از دستور اسلام که ارزش انسان را به سعی و تلاش او می‌داند،^۲ گوی سبقت را از پیروان امیر مؤمنان علیه السلام روده‌اند؛ امام بزرگواری که در واپسین لحظات عمر شریفشان و با فرق شکافته، جامعه اسلامی را از سستی در عمل به اوامر قرآن نهی نمود.^۳

۲. چشم‌نیندوختن به کمک مالی دولت

ارزش تلاش برای کسب‌وکار، به میزانی است که در روایتی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از آن به عنوان امری واجب یاد شده^۴ و از سوی دیگر نیز روایات فراوانی دست

1. <http://fararu.com>

۲. نجم، آیه ۳۹.

۳. «اللَّهُ اللَّهُ فِي الْقُرْآنِ لَا يَسْتَقِيمُ بِالْعَمَلِ بِهِ غَيْرَكُمْ.» (نهج البلاغه، نامه ۴۷)

۴. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱۰۳، ص ۱۰۹.

روی دست‌گذاشتن و طلب رزق از خدا نمودن و امید به مساعدت و یاری دیگران داشتن را به‌شدت مذمت نموده است؛ چنان‌که امام باقر علیه السلام می‌فرماید: «همانا در درون خود چنین می‌یابم که بیزارم از کسی که کسب‌وکار بر او دشوار می‌آید و بر پشت می‌خوابد و می‌گوید: بار خدایا! مرا روزی بخش.»^۱

راز موفقیت سرمایه‌دارانی که از صفر شروع به کار نمودند، آن است که بدون چشم‌داشت و یاری دولت و کمک مردم و با تلاش و کوشش و پشتکار خویش، پله‌های ترقی را طی نموده، به قله موفقیت صعود کردند.

۳. وجدان کاری

عدم وجود وجدان کاری، موجب تضییع حقوق و ظلم به دیگران شده، جامعه را نیز دچار نابسامانی و هرج‌ومرج می‌کند. جامعه‌ای که به بیماری‌های خطرناکی چون: رشوه، بی‌قانونی و تقلب و کم‌فروشی مبتلاست، در معرض فروپاشی است. امیر مؤمنان، علی علیه السلام خطاب به خیاطی که کم‌کاری می‌کرد، فرمود:

«ای خیاط! نخ‌ها را سفت و محکم کن، درزها را کوچک بگیر و کوک‌ها را نزدیک به هم بزن؛ زیرا من از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم شنیدم که فرموده: خداوند در روز واپسین، خیاط خیانت‌پیشه را در حالی محشور می‌کند که لباسی که خود آن را دوخته و در آن خیانت روا داشته، بر تن کرده است...»^۲

ج. بایسته‌های رفتاری کارفرمایان

۱. شایسته‌گزینی

یکی از مهم‌ترین دلایل رکود و عقب‌افتادگی جوامع در حال توسعه، عدم

۱. «إِنِّي أَجِدُنِي أَمَقْتُ الرَّجُلِ يَتَعَدَّرُ عَلَيْهِ الْمَكَابِبُ فَيَسْتَلْقَى عَلَى قَفَاهُ وَيَقُولُ: «اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي.» وَيَدْعُ أَنْ يَنْتَشِرَ فِي الْأَرْضِ وَيَلْتَمَسَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ، وَالذَّرَّةُ تَخْرُجُ مِنْ جُحْرِهَا تَلْتَمَسُ رِزْقَهَا.»

(شیخ صدوق، کتاب من لایحضره الفقیه، ج ۳، ص ۱۵۸)

۲. ابن‌ابی‌فراس، تنبیه الخواطر ونزهة التواظر، ص ۴۲.

شایسته‌سالاری و به‌کارگماردن نیروهای ضعیف و نالایق در اداره امور، به‌ویژه در بخش‌های مدیریتی است. در شرایطی که روابط، جایگزین ضوابط شده و سم مهلکی به نام ویتامین «پ» (پارتی‌بازی) در روح جامعه تزریق گردیده، افراد شایسته و صاحب‌لیاقت ناامید و منزوی شده و کشور در منجلاب گمراهی افراد ناکارآمد گرفتار خواهد شد. امیر مؤمنان، علی علیه‌السلام در مورد استخدام کارگزاران به مالک اشتر می‌فرماید:

«ایشان (کارگزاران) را با آزمودن به‌کار گیر و بی‌ضابطه استخدامشان مکن؛ زیرا این دو روش، مجموعه‌ای از خیانت و ظلم را به همراه دارد.»^۱

۲. رعایت حقوق و مزایای کارگران

روایات متعددی از جانب ائمه هدی علیهم‌السلام، به تکریم^۲ و بوسیدن دست کارگر از سوی رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و تعیین مزد و پرداخت به‌موقع آن، حتی پیش از خشک‌شدن عرقِ شخص اشاره دارد و پیامدهای ناگوار ظلم به کارگر و عدم پرداخت شایسته حقوق او را گوشزد می‌کند.

۳. اعتمادسازی و جذب سرمایه

مهم‌ترین و مؤثرترین شیوه در راستای جذب سرمایه و ترغیب افراد به شراکت در سرمایه‌گذاری، عمل به دستورات شرع مقدس اسلام است. امام سجاد علیه‌السلام در مورد رعایت حق شریک می‌فرماید: «حق شریک، این است که او را نفریبی و به او خیانت نکنی و بر ضد او حيله به کار نبری و در کار او از خدا پروا نمایی.»^۳ عمل به این نسخه چندجمله‌ای، شاه‌کلید اعتمادسازی و جذب سرمایه به

۱. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

۲. ابن‌اثیر، أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۶۹.

۳. شیخ صدوق، کتاب من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۶۲۴.

حساب می‌آید؛ برخلاف تجارت امروز که اساس کار آن، منفعت شخصی و سود بیشتر است. در قوانین تجارت اسلامی، تقوای الهی سرلوحه کسب‌وکار است؛ چنان‌که در گذشته‌ای نه چندان دور، افراد پیش از ورود به بازار کار، با قوانین تجارت اسلامی آشنا شده، ابتدا به فراگیری آداب تجارت نزد فقیه و عالم دینی می‌پرداختند و کسب‌وکارشان نیز رونق و برکت خوبی داشت.